

1/2024,
yanvar-
fevral
(№ 00069)

STRATEGIK BOSHQARUV HISOB I MOLIYAVIY- XO'JALIK FAOLIYATINI TASHKIL ETISHDA AXBOROT ASOSI SIFATIDA

Abdusalomova Nodira Baxodirovna

TDIU "Buxgalteriya hisobi" kafedras i mudiri i.f.d., professor
n.abdusalomova@tsue.uz

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5958-6964>

DOI: https://doi.org/10.55439/EIT/vol12_iss1/i3

Annotatsiya

Ushbu maqolada strategic boshqaruv hisobining mohiyati, mahsulotning hayot aylanishining turli bosqichlarida biznesni tahlil qilish uchun strategic boshqaruv hisobining asosiy yo'nalishlari, mahsulotning iste'mol qiymatini, uning asosiy xususiyatlari va xaridorlar uchun jozibadorligini baholash orqali yaratilgan nomoliyaviy ma'lumotlar, shuningdek, operatsion va mijozning biznes jarayonlari doirasida biznesni tahlil qilish vositalari, biznes modeli elementlarning kombinatsiyasi kabi masalalar yoritilgan.

Kalit so'zlar: Strategic boshqaruv hisobi, biznes tahlil, mijozlar, haridorlar, moliyaviy ko'rsatkichlar.

СТРАТЕГИЧЕСКИЙ УПРАВЛЕНЧЕСКИЙ УЧЕТ КАК ИНФОРМАЦИОННАЯ ОСНОВА ОРГАНИЗАЦИИ ФИНАНСОВО-ХОЗЯЙСТВЕННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Абдусаломова Надира Баходировна

Заведующий кафедрой «Бухгалтерский учет» ТДИУ И.Ф.Д., профессор

Аннотация

В данной статье рассмотрены сущность стратегического управленческого учета, основные направления стратегического управленческого учета для бизнес-анализа на различных стадиях жизненного цикла продукции, нефинансовая информация, создаваемая путем оценки потребительской ценности продукции, ее основных характеристик и привлекательности для потребителей, клиентов, а также оперативных и клиентских в рамках бизнес-процессов, освещаются такие вопросы, как инструменты бизнес-анализа, сочетание элементов бизнес-модели.

Ключевые слова: Стратегический управленческий учет, бизнес-анализ, клиенты, покупатели, финансовые показатели.

STRATEGIC MANAGEMENT ACCOUNT AS AN INFORMATION BASIS FOR ORGANIZING FINANCIAL AND ECONOMIC ACTIVITY

Abdusalomova Nodira Baxodirovna

Head of the "Accounting" department of TDIU, i.f.d., professor

Abstract

In this article, the essence of strategic management accounting, the main directions of strategic management accounting for business analysis at various stages of the product life cycle, non-

financial information created by evaluating the consumer value of the product, its main characteristics and attractiveness for customers, as well as operational and customer within the framework of business processes, issues such as business analysis tools, combination of business model elements are covered.

Key words: Strategic management accounting, business analysis, customers, buyers, financial indicators.

Kirish

Uzoq muddatli istiqbolda raqobatbardoshlikni ta'minlashning asosiy sharti tashkilotni boshqarishda manfaatdor tomonlarning yondashuvidan foydalanish bo'lib, u faoliyat jarayonida barcha manfaatdor guruhlarining (manfaatdor tomonlarning) manfaatlarini hisobga olish va muvofiqlashtirishni o'z ichiga oladi. O'z navbatida, biznes manfaatdor tomonlarning ko'p qirrali talablari, ularni muvofiqlashtirishning maqbul usullarini topish zarurati bugungi kunda nafaqat tashkilotning iqtisodiy faoliyati va uning iqtisodiy muhitini har tomonlama tahlil qilishni, balki biznesni tahlil qilish vositalarini keng qo'llashni ham talab qiladi, bu esa nafaqat iqtisodiy doira amaliyotida, balki tahliliy fanni rivojlantirishda ham yangi, istiqbolli yo'nalish sifatida qaralishi lozim. Bozor iqtisodiy sharoitlarini rivojlantirish va yanada tartibga solish, milliy iqtisodiyotning xalqaro bozor munosabatlari tizimiga kirishi operativ boshqaruvni axborot bilan ta'minlashdan strategik boshqaruv hisobiga e'tiborni o'zgartirishni talab qildi. Moliyaviy-xo'jalik faoliyatining barqarorligi uning faoliyatini maqsadli monitoring qilish, muammolarni prognozlash, strategik va operatsion boshqaruvning moliyaviy va nomoliyaviy baholash ko'rsatkichlarining kombinatsiyasi bilan ta'minlanadi. Bunga erishish vositasi strategik maqsadlarga yo'naltirilgan yagona korxon boshqaruv tizimini shakllantirish bo'lib, bu o'z navbatida bir qator muammolarni hal qilishni talab qiladi. Zamonaviy boshqaruv hisobini joriy etish, ishlab chiqarish samaradorligi va ishlab chiqarilayotgan mahsulotlarning raqobatbardoshligini oshirish, mehnat unumdorligini oshirish, moliyaviy-iqtisodiy natijalarni yaxshilash, axborot ta'minotini avtomatlashtirish, bu esa printsiplal jihatdan yangi boshqaruv qarorlarini qabul qilish zaruratini keltirib chiqaradi.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili

Zamonaviy biznes tahlilining faoliyat doirasi tashkilotning biznes modeli va uning biznes jarayonlari uchun moslashuvchan qoidalar hisoblanadi. Olimlarning ta'kidlashicha, biznes tahlilining an'anaviy kompleks iqtisodiy tahlildan asosiy farqi shundaki, birinchidan u ichki (jarayon) tahlil va tashqi (atrof-muhit tahlili) kombinatsiyasi bo'lib, u ko'p mezonli baholashga asoslanib, turli manfaatdor tomonlar, tashkilotning biznes modeli va strategiyasiga o'z vaqtida tuzatishlar kiritish, uning barqaror rivojlanishini ta'minlash imkonini beradi¹.

V.E. Kerimov²ning fikriga ko'ra "strategik menejmentning axborot bazasi sifatida, tadbirkorlik sub'ektlarining boshqaruv apparati tomonidan strategik boshqaruv qarorlarini qabul qilish uchun zarur bo'lgan ma'lumotlarni ro'yxatga oladigan, umumlashtiradigan va taqdim etadigan strategik hisob hisoblanadi".

¹ Бариленко В.И. Основы бизнес-анализа: учебное пособие / В.И. Бариленко, В.В. Бердников, Р.П. Булыга [и др.]; под ред. В.И. Бариленко. – М.: КНОРУС, 2014. – 272 с. – (Магистратура).

² Керимов, В. Э. Бухгалтерский управленческий учет: учебник / В. Э. Керимов. – 10-е изд., перераб. – Москва: Дашков и К, 2019. – 399 с.: ISBN: 978-5-394-02539-6

N. V. Valebnikova³ ham shunday xulosaga keladi: «Hozirgi vaqtda boshqaruv hisobiga quyidagilar kiradi: ishlab chiqarish hisobi; alohida boshqaruv hisobi; zamonaviy boshqaruv hisobi; progressiv boshqaruv hisobi» deb ta’kidlaydi va boshqaruv hisobidagi so’nggi tendentsiyalarni strategik boshqaruv hisobi bilan bog’laydi.

Bizning fikrimizcha, tashkilotda biznesni tahlil qilish kontseptsiyasini amalga oshirish optimal biznes modelini yaratish maqsadida tashkilotni rivojlantirish, rejalashtirish, hisobga olish va biznes jarayonlarini boshqarish bo’yicha samarali strategiyalarni ishlab chiqish va amalga oshirishni ta’minlaydigan keng ko’lamli turli xil vositalardan foydalanishni o’z ichiga oladi. Tashkilotning tashqi biznes muhiti to’g’risidagi ma’lumotlar yangi iqtisodiy sharoitlarda muhim ahamiyatga ega, bu korxonaga nafaqat moliyaviy, balki mijozlar, ijtimoiy, ekologik va boshqa sohalaridagi asosiy ko’rsatkichlarni hisobga olgan holda, bu tashqi muhitning zaif signallariga javoban biznes modelini o’z vaqtida o’zgartirish imkoniyatini beradi. Boshqacha qilib aytganda, biznes modelining uzoq muddatli raqobatbardoshligini ta’minlash tashkilotga nisbatan ham ichki, ham tashqi omillarni hisobga olish qobiliyatini o’z ichiga olgan buxgalteriya va tahliliy tizimning mavjudligini nazarda tutadi. Bunday tizim doirasida muqobil boshqaruv qarorini tanlashda tashqi va ichki tahliliy ma’lumotlar birlashtiriladi. Ushbu ma’lumotlarni strategik boshqaruv hisobi asosida shakllantiriladi. Strategik boshqaruv hisobi fanining ancha yangi kontseptsiyasi bo’lib, boshqaruv hisobining tashkilotning ichki muhitidan tashqariga chiqish zarurati bilan belgilanadi va atrofdagi biznes muhiti ob’ektlarini o’z doirasiga kiritadi. Buni strategik boshqaruv qarorlarini qabul qilish jarayonini qo’llab-quvvatlash uchun ma’lumotlarni to’plash, qayd etish, umumlashtirish va taqdim etish texnologiyalari majmuasini birlashtirgan, kompaniyaning rivojlanishi hamda tashqi biznes muhiti va ichki omillarni hisobga olish va tahlil qilishga qaratilgan boshqaruv hisobining keng qamrovli sohasi sifatida aniqlash mumkin.

Tadqiqot metodologiyasi

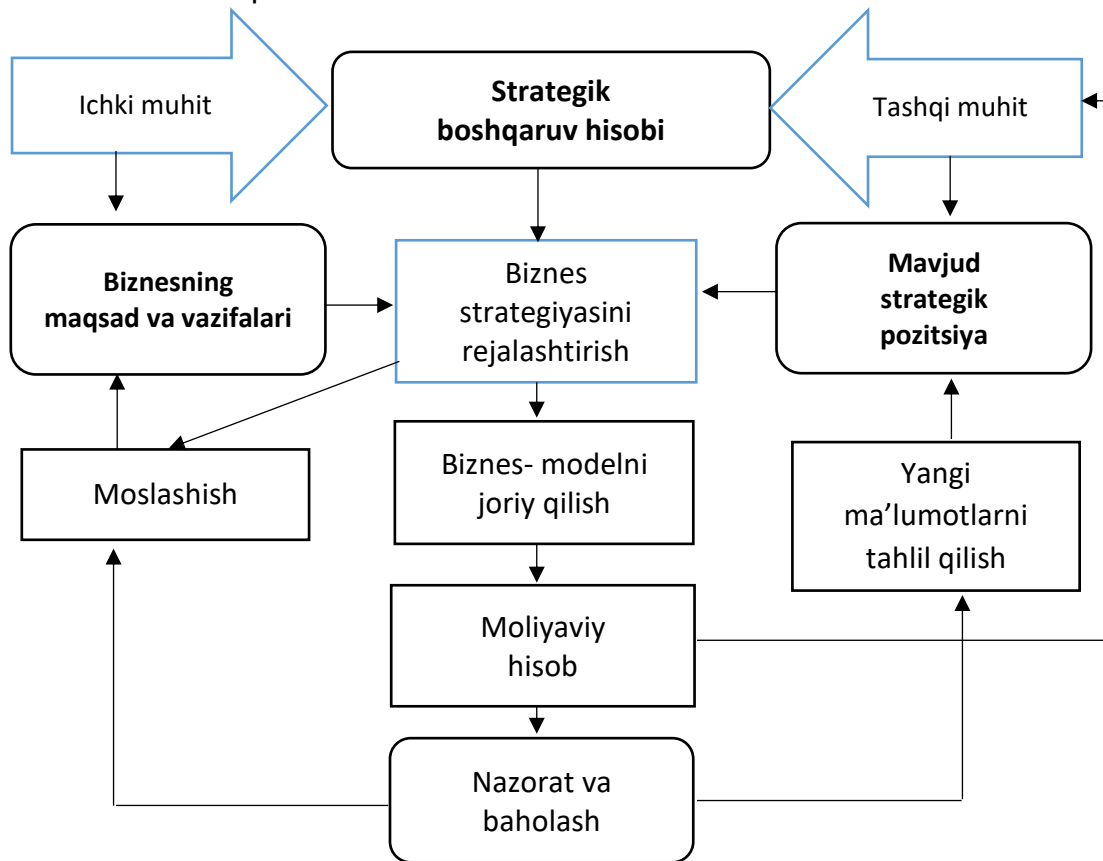
Tadqiqot ishini bajarishda metodologik bazasi bo’lib ma’lumotlarni to’plash, kuzatish, me’yoriy-huquqiy hujjatlarni o’rganish asosida tadqiqotning iqtisodiy munosabatlarni va ularning rivojlanishidagi hodisalarni hamda o’zaro bog’liqliklarni o’rganishga nisbatan yalpi va tizimli yondashuvlarni nazarda tutuvchi umumiy ilmiy printsiplari xizmat qildi. Tadqiqot jarayonida tadqiqotning umumiy ilmiy va maxsus usullari – tahlil, usullari, iqtisodiy hodisalarni baholashga nisbatan mantiqiy, yalpi va tizimli yondashuvlar qo’llanildi. Tizimli yondashuv strategik boshqaruv hisobi tushunchasiga aniqlik kiritish, strategik boshqaruv hisobini shakllantirish kontseptsiyasini, moliyaviy-xo’jalik faoliyatini yuritishda axborot taqdim etish asosi sifatida biznes jarayoni tizimini tahlil qilish va baholash uchun qo’llanildi. Muammoga nisbatan yalpi yondashuv strategik boshqaruv hisobini tashkil etish, buxgalteriya hisobi, boshqaruv hisobi, iqtisodiyot tarmog’i korxonalarini boshqarish sohasida tadqiqotlar o’tkazishni belgilab berdi.

Tahlil va natijalar muhokamasi

Tashkilotni strategik boshqarish nuqtai nazaridan rejalashtirish, tahlil qilish, hisobga olish va nazorat qilishning uzluksiz takroriy jarayoni sifatida strategik boshqaruv hisobining asosiy maqsadi asosiy manfaatdor tomonlarning muvozanatli biznes talablari asosida qabul qilinadigan strategik boshqaruv qarorlari sifatini oshirish uchun tashkilotning joriy strategik pozitsiyasi to’g’risida ma’lumot to’playdigan axborot bazasini shakllantirishdir (1-rasm).

³ Валебникова, Н. В. Современные тенденции управленческого учета / Н. В. Валебникова, И. П. Василевич // Бух. учет. 2000. № 18.

Shuni ta'kidlash kerakki, yuqorida keltirilgan strategik boshqaruv hisobining maqsadi tashkilotdagi biznesni tahlil qilish maqsadiga mos keladi - biznesning muammoli sohalarini va uning ko'rsatkichlarining bozor va manfaatdor tomonlar ehtiyojlariga mos kelmasligini aniqlash, tashkilotning iqtisodiy faoliyatini har tomonlama tahlil qilish va tashqi bozor muhitini baholash asosida kontseptsiyalar, strategiyalar, aniq rivojlanish loyihalari maqsadlarini ishlab chiqishda ishtirok etish.

3-rasm. Tashkilotni strategik boshqarish nuqtai nazaridan strategik boshqaruv hisobining asosiy mazmuni⁴

Shunday qilib, biz yana bir bor ta'kidlaymizki, bu strategik boshqaruv hisobi tashkilotdagi biznes tahlili uchun to'liq ma'lumot asosi bo'lib hisoblanadi. Xususan, biznesni tahlil qilishning asosiy vazifalari tashkilotning mavjud biznes modelidagi o'zgarishlarni faollashtirish uchun qulay imkoniyatlardan kengroq foydalanish va tashqi muhitdan faoliyatga ta'sir etuvchi tahdidlarni zararsizlantirish imkonini beradigan bozorlar, raqobatchilar va biznes jarayonlarning holati to'g'risidagi ma'lumotlarni to'plash va sintez qilish hisoblanadi.

Xuddi shunday, strategik boshqaruv hisobi uchun strategik qarorlar qabul qilishni axborot bilan ta'minlash vositasi sifatida bozorning boshqa ishtirokchilari bilan taqqoslaganda tashkilotning nisbiy raqobatdosh pozitsiyasidagi o'zgarishlarni miqdoriy hisobga olish masalasi alohida ahamiyatga ega. O'zining raqobatbardosh mavqei to'g'risida puxta ma'lumot to'plash, uning asosida bozor ulushini oshirish potentsialini baholash va raqobatchilarning o'xshash xarajatlari bilan o'z xarajatlarining nisbiy darajasini qiyosiy tahlil qilish strategik boshqaruv hisobining asosiy vazifalaridan biridir. Uning doirasida

qo'llaniladigan yondashuvlar nafaqat ma'lumot to'plashni, balki to'plangan ma'lumot asosida asoslangan asosiy raqobatchilarni bozordagi strategik mavqeini, biznesining kuchli va zaif tomonlari, shuningdek, asosiy raqobatdosh ustunliklari bo'yicha tahlilni ham o'z ichiga oladi. Ushbu muammoni hal qilish uchun bozor ma'lumotlarining keng doirasiga asoslangan ekspert baholash usullari qo'llaniladi.

Ko'pgina strategik boshqaruv hisobi vositalarining asosini tashkil etuvchi mahsulot hayotiy sikli konsepsiyasi, shuningdek, biznes tahlili uchun bozorlar va raqobatchilar holati haqidagi ma'lumotlarning qiymatini sezilarli darajada oshirishi mumkin, bu esa mahsulotning hayot aylanishi doirasida raqobatchilarni tahlil qilishning birinchi navbatda ma'lum bir vaqtda e'tibor berish kerak bo'lgan sohalarini aniqlash imkonini beradi (1-jadval).

1-jadval

Mahsulotning hayot aylanishining turli bosqichlarida biznesni tahlil qilish uchun strategik boshqaruv hisobining asosiy yo'nalishlari⁵.

Mahsulotning hayot aylanish bosqichi	Muvaffaqiyatning muhim omili	Tahlilning asosiy yo'nalishi
Innovatsion mahsulotlar kontsepsiyasi va joriy etilishi	Yangi mahsulotlarni muvaffaqiyatli ishlab chiqish va joriy etish	Raqobatchilarning ilmiy-tadqiqot ishlariga sarflagan xarajatlarining nisbiy va mutlaq darajalari
Mahsulotlarga talab ortib borishi	Bozor ulushining o'sishi	Raqobatchilarning marketing xarajatlarining nisbiy va mutlaq darajalari va bozor ulushining tegishli o'zgarishlari
Mahsulot yetuklik davri	Bozor ulushini va sotish hajmini saqlab qolish	Raqobatchilarning nisbiy xarajatlari darajasi va ularning tarkibi

Tashkilotda strategik boshqaruv hisobining yana bir muhim yo'nalishi bu tashkilot tomonidan sotilgan har bir mahsulot turining rentabelligini tahlil qilish uchun tegishli ma'lumotlarni tayyorlashdir. Bunday tahlilning strategik ahamiyati dolzarb hisoblanadi, chunki har qanday strategik tashabbus muvaffaqiyatining hal qiluvchi omili birinchi navbatda uzoq muddatda maksimal foyda keltirishi mumkin bo'lgan mahsulot guruhlariga e'tibor qaratishdir. Shuni ta'kidlash kerakki, turli xil mahsulot guruhlari rentabelligini tahlil qilish uchun strategik boshqaruv hisobi tomonidan taqdim etiladigan ma'lumotlarning sifati asosan qo'llaniladigan buxgalteriya hisobi va xarajatlarni taqsimlash tizimi bilan belgilanadi. Bizning fikrimizcha, biznes tahlilining asosiy maqsadlari doirasida xarajatlar faoliyat natijasida yuzaga keladi degan ishonchga asoslanib, faoliyatga asoslangan xarajatlarni hisoblash (ABC) usulidan foydalanish maqbul hisoblanadi. Shuning uchun ham faoliyatga asoslangan xarajatlarni hisoblash texnologiyalari strategik boshqaruv hisobini mahsulotlarning haqiqiy xarajatlari to'g'risida aniqroq ma'lumot bilan ta'minlashi, samarali strategik qarorlar qabul qilish uchun ishonchli asos bo'lishi mumkin. Davriy hisobotning bir qismi sifatida ABC usulini qo'llash asosida mahsulot rentabelligi bo'yicha turli xil hisobot shakllarini kiritish tashkilotning ishlab chiqarish va sotish siyosati sohasida strategik boshqaruv qarorlarini ishlab chiqish jarayonlari sifatini oshirishi mumkin.

Strategik boshqaruv hisobi, xususan, mahsulotning iste'mol qiymatini, uning asosiy xususiyatlari va xaridorlar uchun jozibadorligini baholash orqali yaratilgan nomoliyaviy ma'lumotlar, shuningdek, operatsion va mijozning biznes jarayonlari doirasida biznesni tahlil qilish vositalarini sifatli amalga oshirish uchun muhim omil bo'lishi mumkin. Bunday nomoliyaviy ko'rsatkichlarni baholash uchun mahsulotning jozibadorligining turli matritsalaridan, yaratilish printsiptidan foydalanish juda foydali bo'lishi mumkin (2-rasm).

Yuqori	Strategiyani asosi – iste'molchilar uchun eng past narx	Maksimal raqobatbardosh mahsulot
Xarajatlar	Umumiy mahsulotlar	Strategiyani asosi - mahsulotni farqlashning yuqori darajasi
Quyi		
	Quyi	Yuqori

2-rasm. Mahsulotning jozibadorligining matritsasi⁶

Strategik boshqaruv hisobi ma'lumotlari asosida bunday matritsani tuzish natijasida olingan mahsulotlarning asosiy turlarini guruhlash tashkilotlarga investitsiyalarning asosiy yo'nalishlarining asosligini sezilarli darajada oshiradi. Ma'lumotlari biznesni tahlil qilishda keng qo'llanilishi mumkin bo'lgan strategik boshqaruv hisobining yana bir sohasi - bu individual mijozlar yoki mijozlar guruhlarini rentabelligini baholash. Tashkilotning ichki hisobotiga ABC usuliga asoslangan mijozning rentabelligi to'g'risidagi hisobotni kiritish tashkilotning turli mijozlari guruhlarini bilan munosabatlarni qayta ko'rib chiqish uchun muqobil boshqaruv qarorlarini baholashda ishonchli ma'lumot bazasini ta'minlaydi. ABC mijozlarining rentabelligini tahlil qilish jarayonida tashkilot o'z mijozlarining ehtiyojlarini qondirish uchun o'z zimmasiga olgan barcha faoliyatlarni (asosiy va qo'llab-quvvatlovchi) hisobga olishi kerak, dastlabki muzokaralar va shartnomalarni ishlab chiqishdan sotuvdan keyingi xizmat ko'rsatish va mijozlar bilan uzoq muddatli munosabatlarga qadar. Mijozlarning faoliyati uchun xarajatlar omillari, masalan, buyurtmalar soni yoki mijozlarning umumiy soni, mijozlarning alohida talablarini qondirish uchun zarur bo'lgan soatlar soni va boshqalar bo'lishi mumkin. Bundan tashqari, bugungi kunda tobora ko'proq tashkilotlar barqaror rivojlanish kontseptsiyasini amalga oshirish istagini o'zlarining strategik ustuvor yo'nalishi sifatida tan olishlarini, bu biznes tahlilini asoslashning eng muhim vositasi ekanligi deyish mumkin. Barqaror rivojlanish strategiyasi shuni anglatadiki, har qanday moliyaviy va investitsiya qarorlarini tanlash va amalga oshirishda tashkilot, boshqa narsalar qatori, ularni amalga oshirishning tashkilotning o'zi uchun ham, butun jamiyat uchun ham mumkin bo'lgan ijtimoiy va ekologik oqibatlarini hisobga oladi. Strategiyani ishlab chiqishga bunday ko'p mezonli yondashuv ishbilarmonlik obro'sini va biznes raqobatbardoshligini mustahkamlashga, bozor kapitallashuvini oshirishga, shuningdek, asosiy manfaatdor tomonlarning, shu jumladan investorlar, kreditorlar, jamoat tashkilotlari, professional uyushmalar, atrof-muhitni muhofaza qilish organlari va boshqalarning manfaatlarini moslashtirishga yordam beradi. Shu bilan birga, mahalliy biznes faoliyatining zamonaviy

sharoitida barqaror rivojlanish kontsepsiyasini amalga oshirish istagi bir qator muhim muammolar bilan bog'liq bo'lib, ular orasida quyidagilarni tahlilchilar ajratib ko'rsatishadi⁷:

- tashkilotlarda uzoq muddatli barqarorlikni boshqarish uchun kompleks yondashuvning yo'qligi;

- metodologiya ishlab chiqilmaganligi: uzoq muddatli barqarorlikni boshqarish uchun zarur bo'lgan kontseptual asos, tegishli kontseptual apparat, axborot bazasi, umumiy qabul qilingan hisobotlar, tahliliy vositalar, shu jumladan ko'rsatkichla va ularni tahlil qilishning to'g'ri metodologiyasining yo'qligi;

- qaysi tashkilotlar asosli strategik qarorlar qabul qilishi mumkinligi haqida aniq ma'lumotlarning yetishmasligi;

- uzoq muddatli barqarorlikka erishish uchun chora-tadbirlar samaradorligini baholash uchun ko'rsatkichlarning yetishmasligi.

Shunday qilib, barqaror rivojlanish kontsepsiyasini keng joriy etish uchun, tashkilotning ushbu yo'lda erishgan yutuqlarini barcha manfaatdor tomonlar guruhlariga namoyish qilish, bu davlat institutlari oldida tashkilotning obro'sini mustahkamlash va mulkdorlar va potentsial investorlar uchun biznesning investitsion jozibadorligini oshirish mahalliy tashkilotlarga, birinchi navbatda, barqaror rivojlanishning belgilangan moliyaviy va nomoliyaviy maqsadlariga erishish darajasini nafaqat o'z vaqtida aks ettira oladigan tegishli axborot ta'minoti tizimi zarur. Aynan strategik boshqaruv hisobi bunday axborot tizimi sifatida harakat qilish uchun boshqa narsalar qatorida tashkilotning ekologik va ijtimoiy istiqbollari aks ettiruvchi tegishli vositalar to'plamiga ega. Aslida, barqaror rivojlanish maqsadlariga erishish darajasini baholash tegishli miqdoriy ko'rsatkichlarning mavjudligini talab qiladi, ular strategik boshqaruv hisobida asosiy ko'rsatkichlar bo'lib, ular biznesni tahlil qilishda ham keng qo'llaniladi.

Strategik boshqaruv hisobi tegishli asosiy samaradorlik ko'rsatkichlarini asoslashni, joriy qiymatlarini doimiy monitoring qilish va ularni maqsadli daraja bilan taqqoslash, ularning maqsadli qiymatlarini keyinchalik gorizontol va vertikal integratsiyalashgan holda aniqlashni, xususan muvozanatli ko'rsatkichlar tizimi tizimini shakllantirishni o'z ichiga oladi.

Boshqacha qilib aytadigan bo'lsak, tashkilotning davriy hisobotiga turli xil ekologik omillarning holati, shu jumladan ekologik va ijtimoiy jihatlar to'g'risidagi strategik boshqaruv hisobi ma'lumotlari asosida keng doiradagi manfaatdor tomonlarning axborot ehtiyojlarini qondirish bilan birga uzoq muddatli barqarorlikni boshqarish uchun kompleks yondashuvni ta'minlashi mumkin.

Biznes tahlilida strategik boshqaruv hisobini qo'llashning navbatdagi muhim yo'nalishi, bizning fikrimizcha, strategik nazoratni axborot bilan ta'minlashdir.

Operatsion nazoratdan farqli o'laroq, strategik nazorat o'z maqsadiga erishish uchun nafaqat moliyaviy ma'lumotlarni, balki boshqa muhim biznes istiqbollari (biznes jarayonlari, mijozlar, hodimlar va rivojlanish, ekologik xavfsizlik va boshqalar) holati to'g'risida juda kam ma'lumotni talab qiladi. strategik boshqaruv hisobi taqdim etishi mumkin. Strategik nazorat doirasidagi bunday ma'lumotlar uzoq muddatda tashkilotning barqaror pozitsiyasini ta'minlaydigan samarali biznes modelini yaratish uchun "reja" ga aylantirilishi kerak. Bunday o'zgartirishning eng samarali vositalaridan biri strategik boshqaruv hisobida keng qo'llaniladigan strategik rejalaridir. Ularning shakllanishi tizim balansi va prognozlash tamoyillari asosida, tashkilotning holati va rivojlanish istiqbollari tahlil qilish asosida, to'g'ri

⁷ Бариленко В.И. Основы бизнес-анализа: учебное пособие / В.И. Бариленко, В.В. Бердников, Р.П. Булыга [и др.]; под ред. В.И. Бариленко. – М.: КНОРУС, 2014. – 272 с. – (Магистратура).

vaqt rejimida, maqsadli rivojlanish ko'rsatkichlarining maqbul qiymatlari sohalarini va muhim muvaffaqiyat omillari aniqlash orqali amalga oshiriladi.

Strategik nazorat doirasida strategik boshqaruv hisobi ma'lumotlariga asoslangan strategik rejalaridan foydalanish tashkilot ishtirok etadigan ob'ektivlik darajasiga ega bo'lgan qiymat zanjirlarining tarkibi va tuzilishidagi o'zgarishlar, tashqi muhitdagi bashorat qilingan o'zgarishlarga asoslangan samarali rivojlanish strategiyasini yaratishga qaratilgan biznesga asoslangan tavsiyalar, mijozlarning xohish-istaklari dinamikasi, raqobatchilarning ishlashi va ularning istiqbolli innovatsiyalari, mahsulot va mijozlar segmentlarining rentabelligi to'g'risidagi ma'lumotlarni aks ettirish va o'zgartirish imkonini beradi. Strategik boshqaruv hisobi biznes jarayonlarini boshqarish uchun ishonchli axborot bazasi bo'lib xizmat qiladi.

Xulosa va takliflar

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, biz quyidagilarni ta'kidlaymiz: biznes modelining samaradorligini saqlab qolish muqarrar ravishda tashqi iqtisodiy muhit muammolariga muvofiq uning biznes jarayonlari tarkibi va sifatini o'zgartirishning uzluksiz jarayonini o'z ichiga oladi. Biznesning tashqi muhitning hozirgi holatiga o'z vaqtida moslashishini ta'minlash uchun bunday o'zgarishlarni amalga oshirish zarurati biznes tahlili orqali aniqlanishi kerak, bu esa, o'z navbatida, strategik boshqaruv hisobi tomonidan shakllantirilgan tegishli axborot bazasiga muhtoj. Xususan, biznes modeli quyidagi elementlarning kombinatsiyasi sifatida ifodalanishi mumkin:

- korporativ strategiya va biznesni rivojlantirish maqsadlari;
- tarmoq va tashkiliy tuzilmalar majmui;
- mos keladigan rentabellik darajasi bilan sotiladigan mahsulotlar assortimenti, mijozlar bazasi va ularning chegaraviy sodiqligi, asosiy raqobatchilar;
- muvaffaqiyatning muhim omillarini aniqlash usullari;
- faoliyatning asosiy ko'rsatkichlarini tanlash va rasmiylashtirishning asosiy yondashuvlari, ularni balanslangan ko'rsatkichlar tizimiga birlashtirish imkoniyati;
- biznesning turli darajalari uchun strategik ko'rsatkichlar rejalari;
- xodimlarni maqsadlarga erishish uchun rag'batlantirish tizimi.

Strategik boshqaruv hisobidagi tegishli ma'lumotlarga asoslangan sanab o'tilgan elementlarning barqarorligi va izchilligi biznes modelining o'zgaruvchan biznes sharoitlariga faol moslashishini ta'minlashi mumkin. Boshqa tomondan, strategik boshqaruv hisobi vositalarining yetarli bo'lmagan taqdirda yuzaga keladigan biznes tahlilini axborot bilan ta'minlashning yetarli emasligi muqarrar ravishda uzoq muddatda mijozlarning sodiqligini yo'qotish, ulush, sotish hajmi va natijada umumiy foyda va bozorning qisqarishi tufayli biznesning bozor qiymatining pasayishiga olib keladi. Manfaatdor tomonlarning asosiy guruhlarini tahliliy fikrlash yo'nalishini biznesning hozirgi holatini baholashdan uning kelajakdagi holatini ehtimoliy baholashga o'zgartirish, strategik boshqaruv hisobi ma'lumotlari asosida biznes jarayonlaridagi tegishli o'zgarishlarni asoslash uchun biznes tahlilidan keng foydalanish uzoq muddatda tashkilotning muvaffaqiyatli faoliyatining kaliti bo'lmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Бариленко В.И. Основы бизнес-анализа: учебное пособие / В.И. Бариленко, В.В. Бердников, Р.П. Булыга [и др.]; под ред. В.И. Бариленко. – М.: КНОРУС, 2014. – 272 с. – (Магистратура).
2. Керимов, В. Э. Бухгалтерский управленческий учет : учебник / В. Э. Керимов. – 10-е изд., перераб. – Москва : Дашков и К°, 2019. – 399 с.: ISBN: 978-5-394-02539-6.
3. Валебникова, Н. В. Современные тенденции управленческого учета / Н. В. Валебникова, И. П. Василевич // Бух. учет. 2000. № 18.